

ΣΥΝΟΧΗ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ

 filologika.gr/lykio/g-lykiou/genikis-pedias/neoelliniki-glossa/synoxi-paragrafou

Συνοχή Παραγράφου - Ασκήσεις Εξάσκησης

1. Να βρείτε πώς επιτυγχάνεται η συνοχή μεταξύ των προτάσεων των ακόλουθων παραγράφων.

Η δημοτική γλώσσα μας έχει γραμματική ενότητα. Η ενότητα αυτή έχει την έννοια της συγχώνευσης σ' ένα ενιαίο γραμματικό σύστημα με φωνητική, μορφολογική και λεξιλογική συνέπεια και ομοιογένεια. Το σημείο αυτό είναι πολύ σημαντικό για την κατανόηση της υφής της δημοτικής. Γιατί θα μπορούσε να προβληθεί το επιχείρημα (που προβλήθηκε) ότι η δημοτική έχει δεχτεί γλωσσικά στοιχεία με ποικίλη προέλευση (λόγια, λαϊκά, ξένα), που την καθιστούν γλώσσα ανομοιογενή — και είναι μερικοί που αυτό, θαρρείς, επιζητούν απ' αυτή, την ανομοιογένεια. Όμως αν και η δημοτική έχει πραγματικά δεχτεί τα στοιχεία αυτά, ο χαρακτήρας της παραμένει γενικά ομοιογενής – οι κάποιες εξαιρέσεις αποτελούν λεπτομέρειες που δεν αλλοιώνουν τη γενική εικόνα, γιατί όλα τα στοιχεία προσαρμόστηκαν κατά το δυνατόν φωνητικά και ιδίως μορφολογικά στο γραμματικό σύστημα της δημοτικής. Τουλάχιστον αυτή είναι η γενική τάση (...)

Κατανάλωση είναι η χρήση αγαθών ή υπηρεσιών για την ικανοποίηση των αναγκών μας. Δεν είναι μόνο η λήψη τροφής ή το κάψιμο των ξύλων, που η εξαφάνισή τους συντελείται μπροστά στα μάτια μας, είναι και το ντύσιμό μας, η κίνηση των μηχανών, η μετάβαση στο σχολείο, η κόμμωσή μας, η επίσκεψη του γιατρού, το ταξίδι μας με αυτοκίνητο ή αεροπλάνο, το διάβασμα βιβλίων ή περιοδικών, η μετάβασή μας στον κινηματογράφο, η παρακολούθηση ενός προγράμματος στην τηλεόραση, η ταχυδρόμηση γράμματος ή οποιοδήποτε πράγμα που απαιτεί εργασία από άλλους ή χρησιμοποιεί, έστω και ανεπαίσθητα, τα συσσωρευμένα «καπιταλιστικά αγαθά». Αλλά το αγαθό που η κατανάλωση του φτάνει σε ποσοστό 100% είναι ο χρόνος. Ο καθένας μας, από τότε που γεννιέται ως να πεθάνει, είναι ένας καταναλωτής του χρόνου. Μπορεί να είμαστε ή να μην είμαστε παραγωγικά στοιχεία, γιατί, όπως οι μέλισσες, έχουμε βασίλισσες, εργάτες και κηφήνες· είμαστε όμως όλοι μας καταναλωτές. Και επειδή αυτή είναι η αλήθεια, ο καθένας μας, είτε συνειδητά είτε υποσυνείδητα, ενδιαφέρεται για το τι αγοράζει και τι χρησιμοποιεί και ακόμη για τον τρόπο που αυτό του προσφέρεται.

Η ποίηση μπορεί να διαιρεθεί αδρομερώς σε τρία μέρη: στην επική, στη λυρική και στη δραματική. Οι μορφές αυτές αντανακλούν τις πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες, μέσα στις οποίες εμφανίστηκαν και αναπτύχθηκαν. Έτσι η επική ποίηση εκφράζει το πνεύμα και τα ιδανικά κατά την εποχή της βασιλείας, όπου η αγωνιστική διάθεση και η παλικαριά θεωρούνταν οι μεγαλύτερες αρετές του ανθρώπου. Αντίθετα, την ταραγμένη εποχή, που στα πράγματα βρίσκονταν οι ευπατρίδες αριστοκρατικοί, και κάτω από την απειλή των ναυτικών και των βιομηχάνων, που με τον πλούτο τους κατακτούσαν όλο και περισσότερα πολιτικά δικαιώματα, αναπτύχθηκε η λυρική ποίηση. Αργότερα, την εποχή της δημοκρατίας, δημιουργείται μια νέα μορφή ποίησης, που αγκαλιάζει τις λαχτάρες και τους πόθους ολόκληρου του λαού, η δραματική ποίηση.

Άλλο ουσιώδες συστατικό που χαρακτηρίζει τις σύγχρονες ανέσεις — η επαρκής θέρμανση των σπιτιών – πραγματοποιήθηκε, τουλάχιστο ως ένα μεγάλο βαθμό εξαιτίας της πολιτικής δομής των αρχαίων κοινωνιών. Οι απλοί άνθρωποι ήταν πιο τυχεροί στο ζήτημα αυτό απ' ό,τι οι ευγενείς. Ζώντας μέσα σε μικρά σπίτια μπορούσαν πιο εύκολα να ζεσταθούν. Ευγενείς, πρίγκιπες, βασιλιάδες και κλήρος, κατοικούσαν σε μεγαλοπρεπή παλάτια που ταίριαζαν στην κοινωνική τους θέση. Για να αποδείξουν την ανωτερότητά τους, έπρεπε να ζουν σε περιβάλλον που να δίνει την αίσθηση του υπερφυσικού. Δέχονταν τους καλεσμένους τους σε μεγάλα σαλόνια σαν γήπεδα πατινάζ. Βάδιζαν σε ιεροπρεπείς πομπές κατά μήκος των διαδρόμων που ήταν μακριοί και δροσεροί σαν σήραγγες των «Άλπεων», ανεβοκατέβαιναν μεγαλοπρεπείς σκάλες που έμοιαζαν καταρράχτες του «Νείλου» αποκρυσταλλωμένοι σε μάρμαρο. Για να ικανοποιήσει όλα του τα κέφια ένα σπουδαίο πρόσωπο την εποχή εκείνη, έπρεπε να σπαταλάει χρόνο και χρήμα για μεγαλοπρεπείς παραστάσεις, συμβολικούς συλλαβόγριφους και πομπώδη μπαλέτα – παραστάσεις που χρειάζονταν πολλά δωμάτια, για να μπορούν να στεγάσουν τους πολυάριθμους καλλιτέχνες και θεατές. Αυτό εξηγεί τις απέραντες διαστάσεις των βασιλικών και πριγκιπικών παλατιών, ακόμη και των επαύλεων των μέσων γαιοκτημόνων.

Συνοχή Παραγράφου - Ασκήσεις Πανελλαδικών

Συνήθως προϋποθέτουμε ότι ένας διανοούμενος πρέπει να είναι ένας άνθρωπος μορφωμένος. **Όμως** κάθε μορφωμένος δεν είναι και διανοούμενος. Από τον διανοούμενο δεν περιμένει κανείς απλώς να έχει πλούσιες γνώσεις, να είναι καλλιεργημένος **ή** να κατέχει μια ειδικότητα. **Γιατί** ο διανοούμενος είναι, όπως δηλώνει και η λέξη, ένας άνθρωπος, που διανοείται κι αυτό σημαίνει, ότι είναι ένας άνθρωπος, που δεν δέχεται τα πράγματα, όπως του προσφέρονται, **αλλά** τα περνά μέσ' από τη δοκιμασία της δικής του διάνοιας — είναι **με άλλα λόγια** ένα πνεύμα κριτικό όχι μόνο σε ό,τι αφορά τους άλλους αλλά και σ' ό,τι αφορά τον εαυτό του.

B5. όμως, ή, γιατί, αλλά (το πρώτο του κειμένου), **με άλλα λόγια**: Ποια νοηματική σχέση εκφράζει η χρήση καθεμιάς από τις παραπάνω λέξεις στη δεύτερη παράγραφο του κειμένου; Μονάδες 5 (**Πανελλήνιες Εξετάσεις 2001**)

Μια λογική απάντηση θα ήταν ότι στους χρόνους μας ο άνθρωπος έγινε πολύ απαιτητικός, χρειάζεται πάρα πολλά πράγματα (μετά το πλυντήριο το διαμέρισμα, και έπειτα το αυτοκίνητο) και για να τα αποκτήσει με έντιμο τρόπο, δε δουλεύει μόνο σκληρά, αλλά αναγκάζεται και να τρέχει από τη μια δουλειά στην άλλη, για να προλάβει. Η μια εργασία, η «κύρια», δεν επαρκεί πλέον για τα έξοδα του σπιτιού, και προπάντων για την ψυχαγωγία που έγινε πανάκριβη στα μεγάλα αστικά κέντρα. **Για αυτό** το λόγο όλοι αναζητούν και «βοηθητικές» εργασίες για τις ελεύθερες ώρες. Πώς θα τα καταφέρει άμα δεν τρέξει;

Ωστόσο, το να συμπίεσει κανείς το χρόνο που δεν αποτελείται από σημαντικά γεγονότα για να επιμηκύνει κάποιον άλλο χρόνο που τον περιμένει πλούσιο σε βιώματα «ποιότητας», είναι μια καλή τακτική: επιστρέφω με το ταχύτερο μέσο στο σπίτι από τη δουλειά μου, για ν' απολαύσω μουσική μαζί με αγαπητούς φίλους. Τέτοια δεν είναι η βιασύνη του **σημερινού** ανθρώπου. Αυτή μοιάζει με άγχος. Έτσι το τυχόν κέρδος μας από τη συμπίεση του χρόνου το θυσιάζουμε ανώφελα.

B4. Ποια νοηματική σχέση δηλώνουν οι διαρθρωτικές λέξεις – φράσεις του κειμένου: «Για αυτό το λόγο ... » (έκτη παράγραφος), «Ωστόσο, ... » (έβδομη παράγραφος); Μονάδες 4
(Πανελλαδικές Εξετάσεις 2010)

Ο διάλογος –είτε προέρχεται από ένα πρόσωπο είτε από περισσότερα– ασκεί στην ψυχή του ακροατή έντονη παιδευτική επίδραση, όπως άλλωστε όλα τα συνταρακτικά συμβάντα. Αυτός –σε αντίθεση με το μονόλογο, που είναι πολλές φορές ανιαρός, πληκτικός και μονότονος– διακρίνεται για την ευλυγισία, την πολλαπλότητα, τη ζωντάνια και τις αντιθέσεις, ώστε να δίνει μια πιο αληθινή εικόνα του κόσμου, με ζωηρότερα χρώματα. Έτσι διατηρεί αδιάπτωτο το ενδιαφέρον των ακροατών. Η κατανόηση της αλήθειας αυτής συνετέλεσε, ώστε να δίνεται κατά τη διδασκαλία μεγαλύτερη βαρύτητα στο διάλογο παρά στο μονόλογο. **Ιδιαίτερα** κατά τα τελευταία χρόνια, σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, καθίσταται όλο και περισσότερο αισθητή η αναγκαιότητά του προς αποδοτικότερη και ουσιαστικότερη μάθηση.

Παιδεία, κατά τον Πλάτωνα, είναι η «ολκή» και η αγωγή των παιδιών προς τον «ορθό λόγο». Αυτό επιτυγχάνεται καλύτερα και ευκολότερα με τη συμμετοχή και τη συνεργασία του μαθητευόμενου στο παιδευτικό έργο, επειδή το ενδιαφέρον διατηρείται σε υψηλά επίπεδα, οι δε νοητικές και ψυχικές δυνάμεις των μετεχόντων σ' αυτόν βρίσκονται σε συνεχή εγρήγορση. Ο μαθητής, συνεπώς, δεν παραμένει παθητικός δέκτης μιας ψυχρής μετάδοσης έτοιμων γνώσεων, αλλά και ο ίδιος ζητάει να βρει την αλήθεια, με το να ερευνά, να εξετάζει, να ερωτά και να ελέγχει. Βρίσκεται γενικά σε διαλεκτική μάχη συχνών εναλλαγών επίθεσης και άμυνας, με αποτέλεσμα να σημειώνεται πνευματική ανύψωση και ψυχική καλλιέργεια. Με τον τρόπο αυτό, ο διάλογος αποκτά ένα δραματικό στοιχείο, αφού τα δρώντα πρόσωπα δοκιμάζουν μια διαλεκτική περιπέτεια, ανάλογη με εκείνη των ηρώων της τραγωδίας, η οποία συνίσταται, κατά τον Αριστοτέλη, σε μεταβολή στο αντίθετο των «πραττομένων». Η περιπέτεια των προσώπων του διαλόγου έγκειται στην αμηχανία, στην οποία αυτά περιπίπτουν με τον ειρωνικό Σωκρατικό έλεγχο. **Έτσι** η παιδεία καθίσταται μια τάση, που διαπερνά όλο τον ανθρώπινο βίο.

Ενώ αντικείμενο της τραγωδίας είναι τα σοβαρά και τα σπουδαία, της κωμωδίας είναι τα γελοία. Οι μορφές αυτές του δράματος βρίσκονται σε αντίθεση μεταξύ τους. Δεν είναι **όμως** δυνατόν να αποκτήσει κανείς πλήρη γνώση του ενός, χωρίς να γνωρίζει το άλλο. Στις αντιθετικές έννοιες, στις οποίες συγκαταλέγονται η τραγωδία και η κωμωδία, απαιτείται παράλληλη γνώση και των δύο. Από τη διαπίστωση αυτή ο Πλάτωνας συνάγει την αναγκαιότητα εκμάθησης εκείνων των «παιγνίων», που προκαλούν τον γέλωτα. (Το τρίτο είδος είναι το λεγόμενο σατυρικό δράμα). Τόσο η τραγωδία όσο και η κωμωδία έχουν διδακτικό σκοπό, αφού επιδιώκεται να δοθούν ορισμένα μηνύματα. Το ένα είναι αναγκαίο συμπλήρωμα του άλλου. Συστατικά στοιχεία του δράματος είναι ο διάλογος και η μίμηση. Αυτά ενυπάρχουν στο φιλοσοφικό έργο του Πλάτωνα, αφού ο ίδιος αποκαλεί την «πολιτεία» του, όπως είδαμε, μίμηση του άριστου βίου. Με την τραγωδία, την κωμωδία και το σατυρικό δράμα ολοκληρώνεται το δράμα της ζωής. Τα τρία αυτά ποιητικά είδη, τα οποία σε τελευταία ανάλυση γίνονται δύο, πραγματεύονται τα σπουδαία και τα γελοία, τα σοβαρά και τα αστεία. Αυτά, μεταφερόμενα στην εκπαίδευση, αποκαλούνται από τον Πλάτωνα «παιδιά» και «παιδεία», δηλαδή παιχνίδι και σπουδή. Ο Σωκράτης διαλεγόταν παίζοντας και σπουδάζοντας.

Η αναγκαιότητα και η χρησιμότητα του γέλιου, κατά τη μάθηση, τεκμηριώνονται από τον Πλάτωνα και κατ' άλλο τρόπο. Υποστηρίζει συγκεκριμένα ότι, **επειδή** οι παιδικές ψυχές δεν μπορούν να υποφέρουν για πολύ τη σοβαρότητα και την επιμέλεια, είναι ανάγκη να διανθίζεται το μάθημα με τραγούδια και αστεία. Αυτά δεν είναι αυτοσκοπός αλλά απλώς μέσον, προκειμένου να συντελεστεί η μάθηση ευκολότερα. Κάνει μάλιστα μια παρομοίωση του μαθητή με τον ασθενή. Όπως, **δηλαδή**, προσπαθούν να δώσουν στον άρρωστο το κατάλληλο φάρμακο με νόστιμα και γλυκά εδέσματα, ενώ ό,τι δεν επιτρέπεται να πάρει (πλην όμως τα επιθυμεί) του προσφέρεται με άνοστα φαγητά, έτσι και κατά τη διδασκαλία είναι απαραίτητο το γέλιο. Με τον τρόπο αυτό, τα παιδιά συνηθίζουν με ορθό τρόπο να ασπάζονται και να υιοθετούν τα καλά και να αποφεύγουν τα κακά. Αναπόσπαστο λοιπόν στοιχείο της παιδευτικής αξίας του διαλόγου, και συνεπώς συστατικό της διδασκαλίας, είναι και το λεγόμενο χιούμορ του δασκάλου, το οποίο θεωρείται ακόμα και σήμερα αναγκαίο για επιτυχή μάθηση, ώστε αποκαλείται παιδαγωγική αρετή. Κι αυτό, γιατί η χαρά και η λύπη είναι πρωταρχική αίσθηση και βασικό κριτήριο ενεργειών των παιδιών. Με βάση αυτές, δημιουργούνται η «αρετή» και η «κακία» στην παιδική ψυχή. Η κατάκτηση δε της αρετής ονομάζεται αληθινή παιδεία.

B.2. β) Ποια νοηματική σχέση δηλώνουν οι παρακάτω διαρθρωτικές λέξεις του κειμένου; **Ιδιαίτερα** (1^η παράγραφος), **Έτσι** (2^η παράγραφος), **όμως** (3^η παράγραφος), **επειδή** (4^η παράγραφος), **δηλαδή** (4^η παράγραφος). Μονάδες 5 ((Πανελλαδικές Εξετάσεις 2013)

Περιττό να προστεθεί πως και η ανθρωπιά, καθώς κι ένα σωρό άλλοι όροι, έχει υποστεί τρομακτικές διαστρεβλώσεις. Όποιος είπε πως οι ιδέες είναι καθώς τα υγρά, που παίρνουν το σχήμα του μπουκαλιού τους, είχε, βέβαια, πολύ δίκιο. Και με τους όρους το ίδιο συμβαίνει. Αλλάζουν νόημα, αλλάζουν απόχρωση, κατά τον τρόπο που τους μεταχειρίζεται κανείς και κατά τον σκοπό που επιδιώκει χρησιμοποιώντας τους. **Έτσι**, μπορούμε να μιλούμε όλοι για ανθρωπιά, αλλά να εννοούμε ολωσδιόλου διαφορετικό πράγμα ο καθένας.

Λησμονούμε, **ωστόσο**, πως η ανθρωπιά είναι κυριότατα βούληση, δεν είναι γνώση, δεν είναι μόνο γνώση. Και δεν είναι λόγος, είναι πράξη. Είναι ένας ολόκληρος εσωτερικός κόσμος, στην τελείωσή του, που ακτινοβολεί παντού. Η ανθρωπιά αποκλείει τη μισαλλοδοξία, την καταφρόνηση του άλλου ανθρώπου· είναι επιεικής και ήπια. Περιέχει πολλή συγκατάβαση και πολλή κατανόηση. Η ανθρωπιά είναι κυκλική παρουσία. Δεν βρίσκεται στραμμένη προς ένα μονάχα σημείο του ορίζοντα. Εκείνος που είναι αληθινά ανθρωπίνος δεν μπορεί παρά να είναι, σε κάθε περίπτωση, ανθρωπίνος. Η ανθρωπιά δεν είναι επάγγελμα, δεν είναι όργανο αυτοπροβολής και επιτυχίας. Είναι απάρνηση. Πρέπει πολλά ν' αρνηθείς, για να κερδίσεις τα ουσιωδέστερα. Αλλά δεν είναι και παθητική κατάσταση. Ολωσδιόλου αντίθετα, αποτελεί μορφή αδιάκοπης ενέργειας. Είναι πολύ ευκολότερο να γίνεις «μέγας ανήρ» παρά να γίνεις «μεγάλος άνθρωπος». Η Ιστορία είναι γεμάτη παραδείγματα μεγάλων ανδρών. Αλλά έχει πολύ λίγους «ανθρώπους» να παρουσιάσει.

B.2. β) Ποια νοηματική σύνδεση εκφράζουν οι διαρθρωτικές λέξεις: **έτσι** (στην τέταρτη παράγραφο) **ωστόσο** (στην έκτη παράγραφο). Μονάδες 4 (Πανελλαδικές 2014)

Με ευχάριστη έκπληξη ανακαλύπτω χάρη σε εσάς πως είμαι ένας επιτυχημένος και, για να κυριολεκτήσω, πως με θεωρείτε σεις οι νέοι σαν επιτυχημένο. **Ωστόσο**, αναρωτιέμαι ποιος είναι πραγματικά ο φτασμένος, ο επιτυχημένος άνθρωπος στη ζωή. Και αυτή τη στιγμή μου

έρχεται στον νου το ερώτημα του Guillaume Apollinaire: «Πότε φτάνει μία ατμομηχανή; Όταν τελειώσει κανονικά το δρομολόγιό της και φτάσει στον σταθμό του προορισμού της χωρίς κανείς να ασχοληθεί μαζί της ή **όταν** εκτροχιασθεί στον δρόμο και μιλούν όλες οι εφημερίδες γι' αυτή;». Μήπως αρκεί να βγεις έξω από τα συνηθισμένα μέτρα, από την αφάνεια για να θεωρηθείς ένας επιτυχημένος;

Αναμφισβήτητα, η προβολή του εγώ αποτελεί μία φυσιολογική ψυχοβιολογική ανάγκη. Και η τοποθέτησή του σε όσο το δυνατό υψηλότερο υπόβαθρο χαρίζει στο άτομο μία μεγάλη ικανοποίηση που μετατρέπεται σε αγαλλίαση, όταν η κοινή γνώμη ρίξει απάνω του τους προβολείς της. **Έτσι**, η επιτυχία δεν εξαρτάται μόνο από το ύψος που θα τοποθετήσουμε το εγώ μας αλλά και από τη λάμψη που θα του δώσει μία δημόσια προβολή.

Προσωπικά, **είτε** από ψυχική ιδιοσυστασία **είτε** από χαρακτήρα και αγωγή, πίστεψα περισσότερο στην αμέτρητη ικανοποίηση που σου προσφέρει μία δύσκολη αναρρίχηση στη ζωή παρά στη χαρά που σου δίνει η εύκολη και γρήγορη άφιξη στην κορυφή.

B.2.β. Ποια νοηματική σύνδεση εκφράζουν οι διαρθρωτικές λέξεις; **Ωστόσο** (στην πρώτη παράγραφο), **Όταν** (στην πρώτη παράγραφο), **Έτσι** (στην έβδομη παράγραφο), **είτε...είτε** (στην όγδοη παράγραφο). (Μονάδες 4) (**Πανελλαδικές Ομογενών 2014**)

Πρώτα απ' όλα, γιατί οι χώροι αυτοί, ως τόποι μαζικής συγκέντρωσης, για θρησκευτικούς, πολιτικούς ή ψυχαγωγικούς σκοπούς, εκφράζουν στην αρχιτεκτονική με τον προφανέστερο τρόπο τη δημοκρατική αντίληψη για τη ζωή και την έντονη αίσθηση κοινότητας που χαρακτήρισε τον αρχαίο βίο. Τα σχετικά αρχιτεκτονικά σχήματα εκείνης της δημιουργίας (θέατρα, βουλευτήρια κλπ.) εξακολουθούν μέχρι σήμερα να εξυπηρετούν ανάλογες δραστηριότητες.

Τα προβλήματα αυτά δεν πρέπει, βέβαια, με κανέναν τρόπο να οδηγούν σε αρνητική τοποθέτηση για τη σύγχρονη χρήση των κατάλληλων για τη δραστηριότητα αυτή μνημείων. Η επαφή του κοινού με τα μνημεία, και ιδιαίτερα στην περίπτωση αυτή η βίωση από το ευρύ κοινό σύγχρονων προβληματισμών και καλλιτεχνικών εκφράσεων μέσα από το ιστορικό περιβάλλον, είναι ο καλύτερος και αποτελεσματικότερος τρόπος προσέγγισης και οικείωσης της πολιτισμικής μας κληρονομιάς. Αλλά είναι, **παράλληλα**, και ο δραστικότερος τρόπος δημιουργίας στην ευρύτερη κοινωνία συνείδησης εκτίμησης και προστασίας των μνημείων μας.

Η καλλιέργεια, **εξάλλου**, με διάφορες εκδηλώσεις στο ευρύτερο κοινό της τάσης αυτής απέναντι στα μνημεία θα αποτελέσει ουσιαστική θετική συμβολή, αφενός, στην ολοκληρωμένη προστασία τους (ενεργητική προστασία και από το ευρύ κοινό) και, αφετέρου, στη δημιουργική βίωση των αρχαίων χώρων θέασης.

B.2.β. Να αντικαταστήσετε τις διαρθρωτικές λέξεις-εκφράσεις με άλλες (λέξεις-εκφράσεις) που να διατηρούν τη συνοχή του κειμένου: **Πρώτα απ' όλα** (στη δεύτερη παράγραφο) **παράλληλα** (στην έκτη παράγραφο) **εξάλλου** (στην ένατη παράγραφο). Μονάδες 6 (**Πανελλαδικές 2015**)

Η φιλία, δώρο ακριβό και ευτύχημα σπάνιο, έχει πανάρχαιους τίτλους ευγένειας. Την εχάρηκαν άνθρωποι εκλεκτοί, σε όλα τα γεωγραφικά και τα ιστορικά πλάτη της οικουμένης, και την εγκωμίασαν ποιητές, σοφοί, πολιτικοί με τον τρόπο του ο καθένας, αλλά όλοι με την

ίδια συγκίνηση. **Άλλωστε**, εκτός από την καταγωγή της λέξης (που είναι κατευθείαν παράγωγο του κύριου για την «αγάπη» ρήματος: φιλείν), και μόνο το γεγονός ότι, για να τονίσουμε την εκτίμηση και την εμπιστοσύνη μας προς τα πιο οικεία μας πρόσωπα, δηλώνουμε ότι τους θεωρούμε «φίλους», μαρτυρεί πόσο ψηλά η κοινή συνείδηση τοποθετεί τη φιλία.

Τι είναι η φιλία; «Εύνοια», φυσικά, όπως λέγει ο Αριστοτέλης• να έχεις, **δηλαδή**, καλές διαθέσεις απέναντι σ' έναν άνθρωπο, να αισθάνεσαι στοργή γι' αυτόν, να επιζητείς την συντροφιά του και να θέλεις την ευτυχία του• να είσαι εύνους προς κάποιον και αυτός εύνους προς εσένα• να υπάρχει ανταπόκριση, αμοιβαιότητα στα αισθήματά σας, να τον αγαπάς και να τον τιμάς κι εκείνος, επίσης, να σε αγαπά και να σε τιμά. Γι' αυτό, όσο τρυφερός κι αν είναι οι σχέσεις μας με τα άψυχα, δεν λέγονται φιλία. **Όταν** αγαπούμε ένα άψυχο πράγμα, αυτό που αισθανόμαστε δεν είναι φιλία.

Του τρίτου είδους ο φιλικός δεσμός είναι η τέλεια, η ουσιαστική και ακατάλυτη φιλία. Τον κάνω συντροφιά, τον τιμώ, τον αγαπώ, με κάνει συντροφιά, με τιμά, με αγαπά, όχι επειδή περιμένω απ' αυτόν ή εκείνος περιμένει από μένα ωφέλεια (με όλο που βέβαια και μπορώ και θα τον ωφελήσω, όπως και εκείνος επίσης, και μπορεί και θα με ωφελήσει), ούτε επειδή μου είναι ευχάριστος και του είμαι ευχάριστος (με όλο που πραγματικά αισθανόμαστε ευχαρίστηση ο ένας κοντά στον άλλο), αλλά επειδή, όντας ο καθένας μας αυτό που είναι, μοιάζουμε ο ένας στον άλλο –η ομοιότητά μας βρίσκεται στην ανθρώπινη αξία μας, στο υψηλό ποιόν της ανθρωπιάς μας. Η τέλεια, **λοιπόν**, φιλία είναι συνάντηση και δεσμός δύο προσώπων απάνω στον ίδιο ηθικό άξονα, στην ίδια αξιολογική κλίμακα. Θεμέλιο και εγγύηση της αγάπης τους είναι η «αρετή», και επειδή η αρετή είναι «κτήμα ες αεί» του ανθρώπου, ούτε αλλοτριώνεται, ούτε φθείρεται• οι φιλίες που δημιουργούνται απάνω σ' αυτή τη βάση είναι σταθερές και μόνιμες, αδιάλυτες.

B.2.β. Ποια νοηματική σχέση εκφράζουν οι παρακάτω διαρθρωτικές λέξεις; **Άλλωστε** (1η παράγραφος), **δηλαδή** (2η παράγραφος), **Όταν** (2η παράγραφος), **λοιπόν** (4η παράγραφος). Μονάδες 4 (**Πανελλαδικές 2016**)

Άλλοτε, αυτή η άποψη είχε όντως βάση. Σε κοινωνίες όπου η γραφή (και η ανάγνωση, φυσικά) αποτελούσε προνόμιο πανίσχυρων μειοψηφιών, ο αστοιχείωτος κατείχε αυτόματα μια κατώτερη κοινωνική βαθμίδα. Τα «γράμματα» ήταν μυστική δύναμη, θείο δώρο, κατά συνέπεια, ανήκαν σε λίγους και ισχυρούς. Οι προνομιούχοι, άτομα των μεγάλων ευθυνών και της ραστώνης², δεν είχαν σχέση με τη χειρωναξία, τον πόλεμο, τον όποιο σωματικό μόχθο... Συνέβαινε, **δηλαδή**, το αντίθετο από αυτό που συμβαίνει σήμερα. Ο εκδημοκρατισμός και η αθρόα κατανομή των αγαθών του πνευματικού πολιτισμού, καταργώντας τα ιερατεία, κατέργησε και τα όρια του πνευματικού προβαδίσματος. Όλα ανήκουν σε όλους. Το βιβλίο διάβηκε θριαμβευτικά το κατώφλι του πληβείου, ώστε κάθε κοινωνία να είναι κοινωνία πολιτών, κοινωνία εργατών και αγοραστών, όπως και κοινωνία αναγνωστών. Δεν υπάρχει σχεδόν άνθρωπος που να μην πέρασε κάποιες ώρες της ζωής του με χαμηλωμένα βλέφαρα, φυλλομετρώντας τις σελίδες κάποιου βιβλίου.

Ωστόσο, η τυπογραφική δαψύλεια δεν άργησε να γεννήσει τα αντίθετα αποτελέσματα. Το ζήτημα σήμερα δεν είναι η αγορά, η κατοχή ή η ικανότητα ανάγνωσης του βιβλίου, αλλά κάτι πολύ απλούστερο: ο χρόνος και η αναγκαιότητά του. Βιβλιοθήκες με δέκα, εκατό ή χίλια βιβλία σε κάνουν να αναρωτιέσαι ποιος τα διαβάξει, πόσο τα θυμάται και γιατί θα

πρέπει να τα θυμάται. Μόλις τελειώσουν μια τάξη, οι μαθητές πετούν επιδεικτικά στους δρόμους τα αναγνωσματάκια με μεγάλη ανακούφιση. Τα κάτεργα τελείωσαν. Αλλά το φαινόμενο δεν τελειώνει εκεί. Βιβλία που αγαπήσαμε στα νιάτα μας, μετά από κάποιες δεκαετίες, έχουν την ίδια τύχη. Όλες οι ηλικίες νιώθουν τον πειρασμό να μιμηθούν τους μαθητές. Βιβλία που κάποτε είχαν το σπάνιο κύρος της αλήθειας, μετά από μία δεκαετία, υποβιβάζονται σε έναν άψυχο όγκο χαρτί.

B.2.β. Ποια νοηματική σχέση εκφράζουν οι παρακάτω διαρθρωτικές λέξεις; **Άλλοτε** (δεύτερη παράγραφος), **δηλαδή** (δεύτερη παράγραφος), **Ωστόσο** (τρίτη παράγραφος). Μονάδες 3 (**Επαναληπτικές Πανελλαδικές 2016**)

Με τα χρόνια, άρχισα να συνηθίζω στην ιδέα ότι ο κόσμος δεν θα αλλάξει ποτέ ή, τουλάχιστον, δεν θα αλλάξει μέσω της λογοτεχνίας. **Ταυτόχρονα**, δυσκολευόμουν όλο και περισσότερο να φανταστώ έναν κόσμο χωρίς τη λογοτεχνία, χωρίς τη δημιουργική φαντασία κάποιων που με έσωζε από την αφόρητη πλήξη της καθημερινότητας.

Αναρωτιέται, **βέβαια**, κανείς τι κερδίζουμε από την ανάγνωση ενός λογοτεχνικού βιβλίου. Ζητούμε από τους συγγραφείς να μας συναρπάσουν με τις ιστορίες τους, αλλά καλά θα κάνουν να μείνουν στην ικανότητά τους να αφηγούνται και ας αφήσουν σε εμάς το δικαίωμα να εξάγουμε συμπεράσματα.

Ποια είναι, **λοιπόν**, η χρησιμότητα της λογοτεχνίας, αν αυτή δεν μεταφέρει μηνύματα και πρακτικές συμβουλές στους αναγνώστες της; Η απάντηση βρίσκεται στο βασικό εργαλείο της που δεν είναι άλλο από τη γλώσσα. Όργανο επικοινωνίας και έκφρασης, η γλώσσα αποτελεί πιστοποιητικό της ανθρώπινης νοημοσύνης. Είναι στην ουσία το διαβατήριο για την κοινωνική μας ζωή, το ρούχο που φοράμε. Κι όπως συμβαίνει πάντοτε με την ένδυση, το γούστο παίζει τον πρωτεύοντα ρόλο. Αυτό που συνήθως υποτιμούμε στη σχέση μας με τη λογοτεχνία είναι το ζήτημα της αισθητικής. Κι είναι παράξενο, αν σκεφτούμε πως στην εποχή μας όλοι απευθύνονται στην αισθητική μας, προκειμένου να κερδίσουν την καταναλωτική μας εύνοια. Καλαίσθητα καταστήματα, καλαίσθητα προϊόντα, καλαίσθητες ρεκλάμες. Έχουμε εξορίσει την κακογουστιά από τη ζωή μας όχι και από τη λογοτεχνία.

Συχνά, άκουγα ορισμένους στον κύκλο μου να λένε πως η λογοτεχνία φαντάζει σήμερα ανεπίκαιρη, σαν πιστόλι με άσφαιρα που δεν βρίσκει στόχο, και χαμογελούσα. Είχα βεβαιωθεί πια: Αυτός ο κόσμος ο αφυδατωμένος από ιδέες, ο στερημένος από κάθε είδους έμπνευση, με τις εύθραυστες δημοκρατίες των οικονομικών κολοσσών και των χρηματιστηρίων, με τις κοινωνίες των καταναλωτών και των συναισθηματικά αναλφάβητων, χρειάζεται όσο τίποτε άλλο την αύρα της λογοτεχνικής δημιουργίας. Στον ίδιο βαθμό, **ίσως**, που έχει ανάγκη τα δάση, τις καθαρές θάλασσες και το φυσικό περιβάλλον.

B.2.β. Ποια νοηματική σχέση εκφράζουν οι παρακάτω διαρθρωτικές λέξεις; **ταυτόχρονα** (στην πρώτη παράγραφο), **βέβαια** (στην τέταρτη παράγραφο), **λοιπόν** (στην πέμπτη παράγραφο), **ίσως** (στην έκτη παράγραφο) (μονάδες 4) (**Πανελλήνιες Ομογενών 2016**)